

SEYYİD ALİ SULTAN SÜREĞİNDE CEMLER

CEM IN SEYYİD ALİ SULTAN TRADITION

Derleyen: Mustafa Çetin Dede

Düzenleyen: Ali Osman Aktaş*

ÖZET

Batı Trakya'dan Anadolu'ya gelip Musulça Köyü'ne yerleşen Seyyit Ali Sultan Ocağına bağlı talipler, geçmişte cemlerini, dedenin ya da ona yakın kişilerin evlerinde perşembe geceleri gerçekleştirdikleri halde, son yıllarda, gerek ekonomik ve gerekse diğer sosyal şartların değişmesi nedeniyle büyük kentlere verilen göçlerin sonucunda cemlerini artık cem evlerinde üstelik de pazar günleri düzenlemektedirler.

Bu çalışmada Musulça Köyü'ne ait cem süreğinden örnekler ve hıdırellez geleneklerine ait bir takım alıntılar sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Seyyit Ali Sultan, Musulça Köyü, cem, hıdırellez.

ABSTRACT

The aspirants of Seyyit Ali Sultan Association came from Western Thrace to Anatolia and settled in Musulça Village. Although they performed their cem rituals in the houses of a dede or someone neighboring him on Thursdays in the past, today they perform their cem rituals in djemevis on Sundays because of the immigration from villages into cities as a result of the change in both economic and social conditions. In this study, some examples of cem rituals belonging to Musulça Village and some quotations of hidrellez tradition were given place.

Key Words: Seyyit Ali Sultan, Musulça Village, Cem, Hıdırellez

Giriş

Bulgaristan'dan, yüzyılı aşkın bir süredir değişik yollarla gelen gruplarca oluşturulmuş bugünkü Edirne'nin Havsa İlçesi'ne bağlı Musulça Köyü yaşayanları, Kızıldeli Sultan Adıyla da bilinen Seyyid Ali Sultan Ocağı süreğini yürütmektedirler.

Seyyid Ali Sultan, Bektaşî geleneğinde Kızıldeli Sultan olarak tanınır ve Türk geleneklerinde Pehlivanlığın Piri olarak yerini alır. Seyyid Ali Sultan'ın lakaplarından biri de "Hızır Lala" veya "Hızır Lale"dir (Temren, 1998:220).

Seyyit Ali Sultan, 1310 - 1402 yılları arasında yaşamıştır. 1397 yılında Bektaşîlerin en önemli dergâhlarından biri olan Dimetoka dergâhını yaptırmış, burada eğitim düzeni kurmuştur. Dergâh Dimetoka yöresinin Demirviran köyünde olup 1826 yılında yıkılmıştır. Seyyid Ali Sultan'ın esas mezarı buradadır. Mücerret Hilafet Dergâhı olarak uzun yıllar hizmet vermiştir

* Gazi Üniversitesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Halkbilimi Uzmanı, ali.aktas@gazi.edu.tr

(Temren, 1998:220). Dergâh, Kızıldeli diye tanınan ırmağın kenarında olduğu için yöre halkı dergâhı betimlemek üzere bu ismi sıkça kullanmış ve bu isim, Seyyid Ali Sultan'ın lakabı olarak kullanılmıştır.

On iki posttan birine sahip olan Seyyit Ali Sultan'la ilgili olarak ileri sürülen görüşlerden biri de onun Hacı Bektaş Veli'nin "Hacı Bektaş Veli ile İdris Hoca'nın kızı Fatma Nuriye'nin (Kadıncık Ana) evlenmesinden Seyyit Ali Sultan (Timurtaş) dünyaya" geldiği yolundadır. Aynı kaynakta, "Seyit Ali Sultan'ın asıl adı İbrahim" olduğu iddia edilmektedir. (Ulusoy, 1986:67) Seyyit Ali Sultan'ın soy bağı ile ilgili bir başka görüş de şöyledir: "Seyyit Ali Sultan, Horasan Erenlerinden Hasan Ata'nın oğludur. Pir'in (Hacı Bektaş Veli'nin) ölümünden sonra, dört beş yıl Pir Postu'nda oturmuş, daha sonra Hızır Lale'nin küçük oğlu Mürsel Bali'yi (ki, Balım Sultan'ın babasıdır) de yanına alarak, Rumeli'ye geçmiştir. Dimetoka'da Dergâh kurmuşlar. Seyyit Ali Sultan'ın ölümünden sonra Mürsel Bali Post'a oturmuş ve ölümünden sonra aynı yere gömülmüştür." Kızıldeli Sultan 1397 yılında Dimetoka'da Dergâhını kurdu ve orada vefat etti (Oytan, 2007).

Seyyid Ali Sultan Ocağı'na Bağlı Musçalı Köyü'nde Cem Süreği

Toplama, bir araya getirme, yığma biçiminde açıklanan CEM, Alevilerin; kadın, erkek, çocuk topluca katıldıkları ve dedenin önderliğinde, bağlamalar eşliğinde nefeslerin okunduğu, duaların edildiği, semahların dönüldüğü bir ibadet olarak adlandırılmaktadır.

Halk arasında "Kırklar Cemi, Kırklar Meydanı, Erenler Cemi, Cem Ayini, Cem Erkânı, Cem Bezmi, Cem Töreni" ve kısaltılmış şekliyle "cem" veya "cevad" adı verilen "Ay(i)n-i Cem"ler, kelime itibariyle bir araya gelme, birlikte ibadet etmek anlamında da kullanılmakta olup, Alevi-Bektaşilerin topluca ibadetlerini yaptığı; ikrar verme, yola girme, sorgulama, barıştırma, haklaştırma, çerağ uyarma, tevhid tutma, semah dönme, yol ululama, kurban tıglama gibi inanç ve töre kurallarının belli bir usul ve erkânlara göre yerine getirildiği toplantı yeri olarak (Gülçiçek, 2004:631) kabul edilmektedir. Cem ayini ise toplantı töresi, cem âdeti, cem töreni, biraraya gelme yolu anlamına gelir. Tasavvufta cem, yaratılmışları görmeyerek Hakkı görmek demektir (Fırlıklı,1996:236). Her cemin kendine özgü esasları (rükünleri) olup; bunlara da *erkân* adı verilir. (Engin, 2004: 27).

Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Ocağı ya da Ali Seydi Ocağı olarak da bilinen bu ocağa bağlı topluluklar, Dimetoka / Yunanistan, Trakya, İzmir, Darıyeri, Salıcık, Bahedam, İriağaç, Hekimhan / Malatya, Davulbaz Köyü / Kangal, Yıldızeli / Sivas, Alaca, Çorum, Yozgat, Gaziantep, Hanak / Ardahan gibi değişik bölgelere göre dağılım göstermektedirler (Gülçiçek: 2004, 568). Edirne'nin Havsa İlçesine bağlı Musçalı Köyü de Seyyid Ali Sultan ya da diğer adıyla bilinen Kızıldeli Sultan Ocağı'na bağlıdır. Özellikle Batı Trakya'dan 1877 yılından itibaren fasılalarla, Anadolu'ya gelip de yerleşen Seyyit Ali Sultan Ocağına bağlı talipler, geçmişte dedenin ya da ona yakın kişilerin evlerinde cemlerini gerçekleştirdikleri halde, günümüzde, cemlerini her hanede düzenleyebilmektedirler. Son yıllarda, özellikle göçler ve diğer sosyal şartların değişmesi

nedeniyle büyük kentlere yerleşen cemaat, cemlerini, artık cem evlerinde yapabilmektedirler. Cemler, geçmişte kırsal yerlerde perşembe akşamları düzenlenirken şimdilerde ise kentlerde, pazar günleri öğleden sonra yapılmaktadır. Bütün cemler, kesilen kurbanların aşevinde yapılan lokmaların, katılan tüm canlara dağıtılmasından sonra biter.

a) 12 Hizmet Postları

Cem meydanında, Ocak makamının sağ ve sol taraflarında, Mürşid ve Rehber postu haricinde oniki post daha bulunur ki bunlara “Oniki Hizmet Postları” adı verilir. Bunların isimleri:

1. Horasan Postu (Pir Postu) : Hacı Bektaş Veli Makamı
2. Ahmed-i Muhtar Postu : Hz. Muhammed Postu
3. Ali Postu : Rehber Makamı
4. Aşçı Postu : Seyyit Ali Sultan Makamı
5. Ekmekçi Postu : Balım Sultan Makamı
6. Nakib Postu : Kaygusuz Sultan Makamı
7. Atacı Postu : Kanber Ali Makamı
8. Meydancı Postu : Sarı İsmail Sultan Makamı
9. Türbedâr Postu : Karadonlu Can Baba Makamı
10. Kurbancı Postu : Halil İbrahim Makamı
11. Ayakçı Postu : Abdal Musa Sultan Makamı
12. Mihmandar Postu : Hızır Aleyhisselam Makamı.

Ayrıca bu postlar içerisinde

- Kilerci Baba Postu : Şah Kulu Hacım Sultan Makamı
 Kahveci Postu : Şazeli Sultan Makamı da yer almaktadır (Gülçiçek: 2004, 641)

b) 12 Hizmet Sahipleri

Cem ayınlarının eksiksiz yerine ve düzenli bir şekilde getirilebilmesi amacıyla törende belli bir işbölümü yapılır. Bu işbölümünde hizmetleri uygulayacak kişileri dede önceden belirler. Dedeyle birlikte 12 kişiden oluşup gerekirse kendilerine dede tarafından yardımcı da tayin edilir.

1. Dede: Alevi-Bektaşilerde cemi yöneten kişidir. Ocaklı olup, Hacı Bektaş Veli'ye bağlıdır.

2. Pavukçu: Cemde kurban olduğu zaman, kurbanı tığlayan ve onu yüzüp, parçalayan, dede tarafından görevlendirilen kişidir.

3. Sofracı: Cemde, Oniki Hizmete bağlı olarak, yemek olduğu zaman yemeğin dağıtılması ve toplanılmasından sorumlu görevlidir.

4. Ana Bacı: Köyün en sayılan kadını olup, bir nevi köyün hemşiresi, sağlıkçısı ve her derdi olana derman sağlayabilecek güvende olan kişisidir. Cemde, saka suyunu dağıtan, postu örtüp, kaldıran aynı zamanda meydancı olarak da görevlendirilen kişidir. Dede tarafından seçilir ve aklı, bilgisi ve gücü yetene kadar bu görevini yerine getirir. Onun olamadığı cemlerde, görevini, geçici olarak başkaları yerine getirebilir.

5. Meydancı (İmat): Cemde meydan görevlerini yerine getiren, meydana gelip getirilen malzemelerin temininden sorumlu olup, dede tarafından, cemde görevlendirilen kişidir. Avut Köyü'nde meydancılık görevini de genelde Ana Bacı yerine getirmektedir.

6. Peyikçi: Habercidir. Cemin, nerede ne zaman yapılacağını halka duyuran kişidir.

7. Gözdekçi: Cemde, ayine uygun davranışları olup olmayanları denetleyen bekçidir. Bu kişilerin görev yetkileri, genellikle daha önceden dede tarafından kendilerine verilmiştir.

8. Çırağcı: Çıra, bazı yörelerde, çerağ biçiminde adlandırılmış olup; ateş ve mum anlamındadır. Bugün artık cemlerde pek kullanılmayan görevlidir. O yüzden bu görevi, ihtiyaç olunduğu takdirde eli, ayağı çabuk kim varsa o yerine getirir.

9. Süpürgeci: Köyde, Ana Bacı bu görevi yerine getirmektedir. Cem sırasında süpürgesini yere çalarak, gönülleri, her türlü kötülükten ve kibir ile kinden arındırmayı simgeler. Semahtan sonra da meydana gelerek süpürgeyi simgesel olarak yere çalmak suretiyle dökülen kibir, kin ve düşmanlıkları temizler. Cemin sona erişinin de ilk işaretini verir.

10. İbrikçi: Ana Bacı'nın yerine getirdiği bir görev olup; daha önceden hazırlanmış bir tas suya, parmak uçlarının değiştirilmesiyle el yıkanıp, tarikat abdestinin alındığını simgesel olarak belirleyen hizmeti ifa edendir. Bu da sembolik bir işlemdir. Simgesel olarak bazen elde leğen ve ibrik omuzda ise havlu (peşkir) ile de hizmet edilmektedir.

11. Saka (Saki) : Kerbela şehitlerinin acılarına ortak olup, onların acılarını paylaşmak üzere cem esnasında İmat (dede tarafından, geçmişten gelen hal ve hareketlerine göre belirlenen kişi olup aynı zamanda herkesin güvendiği ve sırrını da açabildiği kişidir. Cemaatle, dedenin arasındaki iletişim bağıdır) tarafından canlara dağıtılan sudur. Herkes bir kaşık olarak içer. Suyun içine bir parça şeker de ilave edilir. Suyu içen “-Ya Hüseyin!” diye salâvat getirir.

12. Zakir (Okuyucu): Değiş, düvez ve miraçlamaları saziyle okuyan âşıktır. Bu görevi o anda kim saziyle orada hazır bulunursa o yerine getirir (Aktaş, 2009:212).

Diğer bir şekilde cemler, sadece birlik ve beraberlik için değil bazı dinsel anlamı büyük olarak belirlenen günlerde de topluluğun sevdiklerini anmak için bir araya gelmeleri için de düzenlenmektedir. İşte bu amaçlar ve oluşlar nedeniyle cemler kendi aralarında bir takım özel tanımlamalara ayrılmaktadır. Seyyid Ali Sultan ya da Kızıldeli Sultan süreğinde cemler aşağıda belirtilen kategoriler içerisinde düzenlenmiştir. Bunlar sırasıyla:

1. İLK BİRLİK CEMİ

Bölge halkının birlik ve beraberliğini sağlamak, birbirleriyle kaynaştırmak musahip edilmelerini sağlamak amacıyla gerçekleştirilir.

Birlik cemi güz aylarında buğday, tohum ekim işlemi başlamadan önce Saki Baba'nın Çırağcı

Baba'yı bulup Birlik Cemi için anlaşılıp, Çerağçı Baba Dede'nin evine gidip hal hatır sormasıyla başlar. Ekim ayının bir pazartesi akşamı veya cuma akşamı için kendisinden randevu alınır. Alınan randevunun cemaate duyurulmasıyla daha önceden belirlenen o günde cem, Çerağçı Baba Dede'nin evinde gerçekleştirilir.

Özellikle kırsal kesimde yaşayan bu toplumun gelişen ekonomik ve sosyal yaşamlarındaki gereksinimleri nedeniyle şehirlerde çalışanlar ya da oralarda bulunanlar cemlerin hafta sonu tatilinde yapılmasında büyük yarar görmektedirler. Daha önceki cemlerde de görüldüğü şekilde cemaat toplanır, niyazlara varılıp kurbanlar kesilerek ibadete devam edilir.

a) Dar Meydanı:

Cem halkasının orta bölümüne “dar” ya da “dar-ı Mansur” denir ki Hallacı Mansur'u temsil eder. Farsça kökenli “dar” sözcüğü “darağacı”, Hallacı Mansur'un asıldığı direk, Ayn-i cemin yapıldığı meydanın ortası, sorguda, görgüde, geçen canların mürşit huzurunda durdukları ve Hallac-ı Mansur gibi, gerekirse canını yol uğruna verebileceği anlamında ikrar verdikleri, mürşide teslim oldukları yer anlamına gelir. Alevi cemlerinde sorgu, görgü ve ikrar ayinleri dar meydanında yapılır (Gülçiçek, 2004:639) .

Talipler meydan yerine geldiklerinde önce **Mansur Darı'nı**, sonra **Fazlı Darı'nı** üçüncü de **Nesimi Darı'nı** dördüncüsü **Fatıma Darı'nı** (Hüseyin Darı) eda ederler. Önce Mansur gibi doğru durur sonra Fazlı gibi eğilir, niyaz olduktan sonra Nesimi gibi oturur. Fatime darı ise her üç darda da eda edilir.

Bu meydan dört bölüme ayrılır:

1- Mansur Darı:

Enelhak düşüncesini savunduğu için dara çekilen Hallacı Mansur gibi ikrarından dönmeyeceği, yol uğruna canını verebileceği anlamında, ayaklar mühürlü (sağ ayak başparmağı, sol ayak başparmağı üzerinde), eller göğüste çapraz veya yana sarkık, baş hafiften sola eğik bir vaziyette darda durmaktır (Gülçiçek, 2004:640).

2- Fazlı Darı:

Hallacı Mansur gibi Enelhak düşüncesini savunduğu için Timur'un oğlu Miranşah'ın buyruğuyla Şirvan'da Alancak Kalesi'nde göğsüne bıçak saplanarak yüzüstü bırakılan Fazlullah Hurufi gibi yüreğine bıçak saplansa da yolundan dönmeyeceği anlamında darda, secdeye kapanır vaziyette durmak (Gülçiçek, 2004:640).

3- Nesimi Darı:

Seyyid İmameddin Nesimi (Bağdad 1345 – Halep 1418) gibi derisi de yüzülse, yolundan ve ikrarından dönmeyeceği anlamında, darda diz çöker vaziyette durmak (Gülçiçek, 2004:640).

4- Fatıma Darı:

Hz. Fatıma ve Hz. Hüseyin'i anmak ve onlara bağlılığını ifade etmek amacıyla sağ ayağın başparmağını, sol ayağın başparmağı üzerine, koyarak ve başını hafiften öne eğmek suretiyle niyaz vaziyetinde darda durmak. Bu duruş şekliyle ilgili olarak anlatılan bir rivayete göre, Hz. Hüseyin babası Hz. Ali'ye su getirirken, ayağı bir taşa değmiş ve sağ ayağının başparmağı kanamış. Hz. Hüseyin babasına suyu verirken, ayağındaki kanı görmemesi için, sağ ayağının başparmağını, sol ayağının başparmağının üstüne koyarak kanayan yeri kapatmış (Gülçiçek, 2004:639).

Talip Getirme

Cemde, talip, cemaate geldiğinde veya cem yerine gittiğinde, sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağı üzerine koyar. Çünkü Muhammed Ali'nin yolunda "dar" mukaddestir. Dar çok önemlidir. Seyyid Ali Sultan Ocağı'nda cemlerde talip getirme işlemi önemli olup bu uygulamada her talip dedenin kendisine verdiği izan ve düzenle cemdeki yerini alır.

Talip, darda iken, cemaat edep, erkân oturmak zorundadır. O sırada Pirden başka kimse konuşamaz. Her cemin, her safhasında, dara mümkün mertebe hürmet gösterilir. Çünkü "dar", Muhammed Ali'nindir.

Rehber (Kuzukıran,18.3.98), talibi ikrar vermek için pire getiren kişiye denir. Rehber, Cebrail'in Mirac'taki görevini yapar. Cebrail rehberlik ederek Hz. Muhammed'i Allah'ın huzuruna çıkarmıştı. Rehber, talibi dedenin huzuruna getirir ve bir çeşit mürebbilik (eğitcilik) görevi yapar. Musahip kardeşler rehber olmadan dedenin huzuruna gelemezler.

Talip eşikten içeriye girerken şu duayı okur:

Talip: "Bismişah Allah, Allah eşığıne koydum ben canı veser ta vücudu sefa cünkefer Allah Allah. Hü! Erenler. Erenlere uzak gittik, yakın geldik, bülbül olup dizara geldik, hakka halimizi arz etmeye geldik. Erenler bizi içeriye alırsa, koç kuzu alıp meydana geldik, bir cemali Muhammed Kemali, Hasan Hüseyin, Ali'yi bilen de salâvat Allah, Allah eyvallah."

Talip, bu duadan sonra cem yapılan hanenin ya da yerin durumuna göre 25–30 santim aralıklarla adım atar. Daha sonra talip dedeyle karşılıklı olarak dualaşırlar:

Dede: "Bu can kardeş aşk olmuş yola gelmiş. Koç kuzulu kurban getirmiş, sırmıza sırdaş yolumuza yoldaş, cümlemize kardeş olacak. Emri mürşide getirelim mi ne buyurursunuz, can kardeşler? Bir cemali, Muhammed Kemali, Hasan Hüseyin, Ali'yi bilen de salavat Allah, Allah eyvallah".

Talip: "E selamın Ali kim ehli şeriat? Şeriat bağırna daldım, meclisi musahada, huzuru mahşerde yüzün pak ola bir cemali, Muhammed Kemali, Hasan Hüseyin Ali'yi bilen de salâvat Allah Allah eyvallah!"

Dede: “E selamın Ali kim ehli tarikat? Tarikat bir yadigâr derler ona. Niyaz eder pirlere ona, her kim kıdem bassa vücudu pak olur derler. Bir cemali, Muhammet Kemali, Hasan Hüseyin Ali’yi bilen de salâvat, Allah Allah eyvallah!”

Talip: “E selamın Ali, kim ehli marifet? Marifet bağrına daldım, vücudum pak edip geldim, erenler meydanı hatır deyip canım feda kıldım, bir cemali Muhammet Kemali Hasan Hüseyin Ali’yi bilen de salâvat Allah Allah eyvallah!”

Dede: “E selamın Ali kim ehli hakikat? Hakikat meydana çıktı, cümpeyda itaat edip geldi zemin eteğine, bir cemali Muhammet Kemali Hasan Hüseyin Ali’yi bilen de salâvat Allah Allah eyvallah!”

Talip: “Özüm darda, yüzüm yerde. Erenler meydanında, hak divanında, biz can kardeşlerinden incinmiş, gücenmiş, can varsa dile gelsin, bile gelsin, tarikatta bıynum iğe geldi sin Allah Allah eyvallah!”

Dede: İnnala meletuka yosun ile ellezine amin salli teslime el ele, el bile el Muhammet Ali’nindir” diyerek dede talibe nasihat eder ve rahbere teslim eder. Daha sonra dede duasını şu sözlerle bitirir.

“Verdiğimizizkrarla,aldığımıznasıyatlabendehayırılısıseydullahederim.Bismillahirrahmanirrahim. Elhamdulullah, gelbe olduk bizde yetmiş ikinci fikradan dahi olduk. Hoş Huda canı candan, aşıkız hıcı elabayya abu gafletten çıkıp doğru yola bastık can gözüyle kıldık görüştüğümüz meshebimiz caferidir. Hayrullah da el yunduk. Bir dahi cüda verdiğimiz oniki imamlara bel bağladık, gönül verdik, rapperim oldu muhammet mürşidim, Ali gül Murtaza, bir cemali Muhammet Kemali Hasan Hüseyin Ali’yi bilen de salâvat Allah Allah eyvallah”

Rehber, talibi emanet eden dede, talibe “başla” diyerek, niyaza davet eder. Talip, oniki postlar niyetine, niyazına başlar. Eğer cemaat çok kalabalık ise el öperek, büyük küçük gözetilmeden tüm canların eli öpüldüğünde, dede taliplere duasını eder. Rehber, talibin elinden tutarak oturacağı yere ilk önce rehber niyaz eder erkek olanı oturtur, sonra tekrar niyaz eder oturduğu erkeğin hanımını oturacağı yere oturtur. Rehberi ilk önce erkek talibine postunu mübarekler sonra diğer kadın talibin postunu mübarekler, sonra dede yerinden kalkarak her iki talibin de postlarını mübarekler (tebrik eder). Sonra da sırasıyla post sıralarına göre tüm canları tebrik eder.

Kızıldeli Sultan Ocağı’na bağlı dede ve talipler; görgü ve hizmete, bireylerin saf ve temiz olması nedeniyle büyük önem atfetmektedirler. Onlar için görgü ve hizmet, bir bakır kazanın temiz olması için, her sene nasıl kalaylanıyorsa, hizmet ve görgü görünmenin de amacı tıpkı o kazanlar gibi canların da bir suçunun olmadığı ve temiz olmalarının sağlanması için yapılmaktadır. Bu yüzden görgü sayesinde her talip cemlere temiz olarak gelmiş bulunmaktalar.

2. MUHARREM CEMİ

Hicri yılın ilk ayı olan Muharrem ayının onuncu gününe, Arapça'da "Âşura" (Âşûre), "Rûz- i katl" (İmam Hüseyin'in katledildiği gün), "Yevm- i Âşûre" (Âşûre Günü) denir. Aşure veya muharrem denildiği zaman, akla her şeyden önce Kerbela Olayı gelir. 10 Ekim 680 (Hicri 61 Muharrem 10) Kerbelâ meydanında şehit düşen Hz. Hüseyin'in yası için Muharrem'in birinci gününden başlayarak 10 ya da 12 gün oruç tutulur, yas çekilir ve bu süre içerisinde hiç su içmemeye, eğlence yerlerine gitmemeye ve kan akıtmamaya çalışılır. Başta İmam Hüseyin ve tüm Kerbelâ şehitlerini, Oniki İmamları, Ondört Masum- u Pakları ve gelmiş geçmiş tüm Alevi ulularını, nebileri, velileri candan gönülden hissederek mersiyeler (ağıtlar) okunur (Gülçiçek, 2004:732).

Muharrem cemine kesinlikle musahibi olmayan can gelemmez. Çünkü erkân cemine oturulur ve her canın musahibi, kardeşi yanında olması gerekir. Çünkü Hz. Ali, Hz. Muhammet'ten musahiplik emanet kalmıştır. Bu emanete ihanet etmemek için biz de musahiplerimizle ceme geliriz. Cemde musahip nefesleri okunur, söylenir belirli zamanlarda söylenir ve nefeslerin kuralları uygulanır. Sarı çorba pişirilir, mersiye duaları yapılır, sorgu sualden geçilip hizmetleri görülür. Böylece devam eder. İmam Hüseyin Kerbela Çölü'nde şehit edildiği gün için "Muharrem Orucu" 12 gün tutulur. Eski takvime göre muharrem on ikisinden sonra ayın sona kadar cem'e oturulur.

3. NEVRUZ CEMİ

Sultan Nevruz olarak da bilinen 21 Mart günü Alevilerin büyük bayramıdır. Ulu tanrı dünyayı bugün yaratmıştır. Ayrıca Hz. Ali'nin doğum günü, evlendiği gün, Hz. Yusuf kuyudan bugün çıktı. Bugün şeker, şerbet ve çiçeklerle kutlanır ve yaşatılır. Nevruz Alevî-Bektaşî kültüründe Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in doğduğu ve Hz. Ali'nin Hz. Fatma ile evlendiği ve Halife olduğu gündür. İstiklâl Savaşı sırasında 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM açıldıktan sonra ilk nevruz 21 Mart 1921 tarihinde kutlandı. II. İnönü Muharebesi sırasında sönük geçen Nevruz kutlamaları Büyük Taarruza hazırlık yapıldığı günlerde 22 Mart 1922 tarihinde görkemli bir şekilde kutlandı. Bu şenliklerin çok canlı bir şekilde yapılabilmesi için bütün okullar haftalar öncesinden hazırlanmaya başladılar ve bu şenlik Genelkurmay Başkanlığı'nın bulunduğu küçük tepenin altındaki çayırık alanda yapıldı (Tan, 2000:101-102).

Çin tarihçileri, Hun Türklerinin 21 Mart tarihinde kırlara çıkıp yanlarında getirdikleri yiyecekleri yediklerini yazar. Bu gelenek Hunlardan sonra Uygurlarda da görülmüştür. Orta Asya Türkleri 21 Martı Türklerin Ergenekon'dan çıkış bayramı olarak kutlamaktadırlar. 12 başlı Eski Türk Takviminin ilk günü, yani yılbaşı 21 Mart Nevruzdur (Tan, 2000:99).

Yukarıda konu edildiği gibi Nevruz Batı Anadolu Alevilerinin dinsel törenidir. Orta Anadolu Alevileri bugünde cem töreni yapmazlar. Nevruz Alevilerin en büyük bayramıdır. Bu günde çocuklar dağlardan nevruz ve sümbülleri toplar getirirler. Akşam cem yapılır. Cem evinin

ortasına kazanla süt getirilir ve içine iki temiz saman çöpü atılır ve ağzı kapanır. İki saman çöpü birleşir bu, orada bulunanların gönül birliğini simgeler. Süt ve lokma dualanır; cemaata süt, sümbül ve lokma dağıtılır. Nevruzun önemi şuradan gelir (Atalay, 2000: 56):

1. Hz. Ali'nin doğum günüdür.
2. Hz. Ali'nin Hz. Fatümatüz-Zehra ile evlendiği gündür.
3. Güneşin Hammel burcuna girdiği gündür.
4. Eski göçebe Türklerin kışın sığındıkları yerlerden obalarına çıkmaları, yeni hayata kavuşmaları sebebiyle en sevinçli oldukları gündür.

Bu mutlu günde Aleviler cem yaparlar, lokma yerler, lokmalar yenir, ibadetler yapılır ve semahlar dönülür, sazlar çalınır ve Hz. Ali'nin mevlüdü okunur. Bu mevlütten çok kısa bir örnek alalım (Atalay, 2000: 56):

Şah-ı Merdan Murteza doğdu bugün
Yüce, üstün şah Ali doğdu bugün
Temiz soy nurundan geldi Kamile
Çün Abu Talipten oldu hamile
Öyle bir gün doğdu nur Nevruz idi
Öyle ki bir yevmi nur Efruz idi
Sayesinde Haydar'ın buldu hayat
Şanlı şerefli gün gördü kainat

Seyyid Ali Sultan Ocağı'na bağlı talipler için Nevruz Cemi aynı zamanda Sultan Nevruz olarak da kabul görmektedir. Kasımın 117'sinde nevrüz yazı girer ki onlarca bunun orucu tutulmaz. Nevruz Kasımın 127'sinde çıkar. Hıdırillez, yılın elli ikinci ve kırk beşinci günleri arasında olup yedi günlük bir zaman dilimini kapsar. Bu yedi gün içerisinde cemlere oturulur. Nevruzun, bu yedi gün içerisinde hizmetlerinin görülmüş olması gereklidir.

Mart ayının yirmi birinci günü güneş koç burcuna girdiği an ilkbaharın ilk günü nevrüz yani yeni gün sayılır. 21 Mart, aynı zamanda Zerduş dininde, kâinatın yaratıldığı gün olarak sayılır ve bayram günü olarak kabul görürdü. İslam'da ise "Veda Hacci'nin arife günü Martın sekizine, bayramı da dokuzuncu gününe rastlamıştır. Hac'dan dönüşte Mekke ile Medine arasında Gadirhum denilen yerde Hz. Muhammed'in, Hz. Ali'nin elini tutarak orada bulunanlara hitaben "ben kimin mevlâsı yani velisi isem, Ali de onun mevlâsıdır" diye buyurmuştur. O gün de ayın on dokuzuncu gününe tesadüf etmiştir. Bu nedenler Hz. Ali taraftarları Ehlibeyt ve tarikat ehli olanlar nevrüze büyük bir kutsiyet vermişler bu günü bayram saymışlardır. Bektaşî ve Alevilerce nevrüz, Hz. Ali'nin doğduğu gün olarak kabul edilmiştir: Bektaşîler, güneşin koç burcuna girdiği saatten önce meydanlarında toplanırlar. Baba, 12 imama salâvatı ihtiva eden salavatnameyi ve nadı Ali'yi (naat-ı Ali) okur. Nevruz ayı aynı zamanda Türklerin Ergenekon'dan çıkışını da simgeler. Nevruz Trakya'daki Bektaşîlerin vazgeçilmez bir âdeti olup gelenekte bayram kutlaması olarak önemli bir yere sahiptir. Trakya

Bektaşî meydanlarında özel bir erkân ile kutlanan nevrüz da günümüz miladi takvimine göre 20 Martı 21 Marta bağlayan gece erkânına göre ayin-i cem yapılır. Eğer dedenin baktığı ocaklar tayfalar diğer bir anlamıyla mahalleler fazla ise bunu daha önceden başlaması gerekmektedir. Böylece ceme devam edilir.

Kızıldeli Kurbanı

Tarikatın mührü olup, yıllık tarikat törenlerinin bittiğini gösterir. Her zaman kesilebilir genellikle bu tören her yıl mayıs ayında yapılır (Kuzukıran, 23.4.98).

4. SON BİRLİK CEMİ

Son birliğin manası; mayıs ayında olur tarım işlerine ve yaz işlerine zararı olmaması için adına son birlik denmiştir. Bundan başka cem yok anlamına gelmez. Diğer cemlerde çerağa toplanan paralar bu son birlik ceminde yiyecek, içecek, kurban alınır yukarda belirttiğimiz şekilde ceme devam edilir. Bu 4 cem bir yılda 4 gül açar (bahçede açan gül demek değildir!).

5. ÖZEL CEMLER

Genelde pek katılan olmasa da, mecburi, oturulması gereken ve her yıl düzenlenen sabit cemlerdir. Diğer cemlerden ekseriyetle eski takvime göre, düzlenene özel cemler şunlardır:

- a) *Koru Baba Cemi* :Kasımın elli beşinci ve altmışın günler arası düzenlenir.
- b) *Baba Cemi* : Öksüz (Küçük) Türbede, Kasım altmış ve yetmişinci günlerinde, baba cemine oturulur.
- c) *Baba Cemi* : Kasımın yetmiş ile sekseninci günler arası büyük türbe gerçekleştirilir.
- d) *Odman Baba Cemi* : Kasım günlerinin sekseninci ve doksanıncı günleri arasında oturulur.
- e) *Kırk Cemi*: İnsanların ölümü halinde kırkı girmeden 30 günü geçtikten sonra, yapılır. Bir de bir yılı dolmadan iki kurban kesilir. Biri cemden çıkış kurbanı diğeri de posttan düşürülüş kurbanı kesilir. Kırkında da aynı şekilde bir kurban kesilir, ancak maddi durumuna göre değişir.
- f) *Rehber Talep Gezeleri* :Sembolik cemlerdendir. Anlamca geze, “iade”, “alıştırma”dır. Nasıplık için alınan eğitim olup, Rehberin bu eğitimi alacak kişiler için yaptığı gezilerdir. Nasıplık alacaklara, tarikatın ön bilgileri sunulur ve bunları öğrenmesi yoluna gidilmesi yapılan küçük ve sadece sembolik anlamı olan cemlerdir. Musulça Köyü’nde ana tarafına Rehber, baba tarafına da mürsit denir. Rehber aynı zamanda “dayı” lakabını da alır.

g) *Musahiplik Gezeleri*: Nasip sonrası ikişer çiftin musahiplik için anlaşmasından sonra yapılan temsili bir cemdir. Bu ceme göre musahip olmak için anlaşan çiftlere; yolun, erkân ve gelenekleri öğretilir. Musahiplik için gereken bilgiler sunulur. Amaç tam musahip cemine girmeden ön hazırlığın yaptırılması ve öğretilmesidir. Çünkü musahiplik ancak düşkünlükle bitirilir ve bu durumun da olmaması için çiftlere sonradan musahiplikten ayrılabilme imkânının oluşturulması için gerçekleştirilen bir cemdir. Musahiplik olan çiftler en az yedi nesil birbirinden kız alıp kız veremez.

6. BOLLUK CEMİ

Bu cemi, durumu iyi olanlar, bol mahsul alanlar, hedefine ulaşanlar, başında iyi veya kötü olay geçenler, Bolluk Cemi yaparlar. Tüm masrafları bolluk cemini yapanlara aittir. Bunlar yarım cem olup, musahip cemi olursa erkan cemi denir musahip olmayanlar ceme kesinlikle alınmaz

Musulça Köyü'nde Hıdrellez İnancı

Hıdrellez, güneşin Ülker Burcuna girdiği en eski takvime göre 23 Nisan; miladi takvime göre 6 Mayıs günü olup Ruz-i Hızır döneminden Ruz-i Kasım'ın başlangıcı olan 9 Kasım'a kadar süren günlerin başlangıcıdır. 6 Mayıs, Ülker Burcuna göre yılı ikiye bölen dönemin başı ve en eski takvimlere göre bahar günlerinin ilk günüdür. Bu niteliği ile Hıdrellez, bütün Türk topluluklarında bir bahar bayramı olarak kutlanmaktadır (Emiroğlu, 2003: 376). Bazı yörelerde, 5 Mayıs günü bayram, 6 Mayıs günü ise Hıdrellez Günü olarak adlandırılan Ruz-i Hızır Günü'nün başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Hıdrellez Günü, halk takviminde yazın başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Türkler, halk takvimine göre yılı ikiye böldüklerinden Hıdrellez Günü'nden (6 Mayıs), 8 Kasım'a kadar olan, 186 günlük zamana, Hızır Günleri adıyla anılan Yaz Mevsimi demişlerdir. 8 Kasım'dan 6 Mayıs'a kadar devam eden, dönem ise Kış Devresi olup, Kasım Günleri diye adlandırılır ve bu da 179 gündür (Aktaş, 2009:177).

Bulgaristan'dan gelenlerce oluşturulan Musulça Köyü'nde (Edirne), Hıdrellez inancına yönelik bazı anlatılar bulunmaktadır. Bu anlatı, iki rivayete dayanmaktadır.

Bunlardan birincisine göre; Konacık Köyü'ne (Bulgaristan) gündüz gelen bir zat, "siz siz olun karşıdaki Kurbanoğlu Tepesi'ne her yıl Hıdrellez'den kırk beş gün geçce Allah için kurban kesin!" der. Bu öğüt köylülerce tutularak her yıl kurban kesilir. Bir zaman sonra ortaya çıkan Balkan Harbi sırasında köyü basmak isteyen Bulgar askerleri, Kurbanoğlu Tepesi'nden geçmek zorunda kalırlar. Ne var ki tepedeki ağaçlar bir oraya, bir sağa, bir sola yatarak düşman askerlerine geçit vermezler.

Balkan harbi sırasında birkaç defa aksatılan bu gelenek yani Hıdrellez'den kırk beş gün sonra Allah için kurban kesme geleneği, daha sonra 1927'den sonra aynı köyden gelenler kişilerce bu köyde de devam ettirilmiştir. Asıl amacı mahsulün, afattan (felaketten) korunması için

dua ve verilen nimetlere şükür anlamı verilerek kesilen bu kurban ritüeli yöre halkınca bir takım soyut sonuçların nedeni olarak görülmüştür.

Yine aynı olayın bir diğer varyantına göre; adı geçen köyde oturan ve ismi İbrahim olan bir kişi rüyasında yaşlı bir adam görür. Bu zat İbrahim'e der ki "bak İbrahim, yarın perşembe, komşulara söyle Allah için bir kurban kesip dağıtsınlar. Beş ya da on gün sonra afet olacak, burası kollansın" der. İbrahim, komşulara bunu izah eder. Ancak komşular bunu ciddiye almazlar. Aradan birkaç gün geçer ki bir dolu afeti, mahsulü mahveder. İkinci yıl aynı olay tekrar eder. Yine köylülerce kurban kesilmez ve ardından tekrarlanan bir değişik afetle de mahsul büyük zarar görür. Üçüncü yıl aynı hata yapılmaz. Bu sefer köylüler, Allah için kurban keser ve herkese yedirirler. O yıl mahsule bir şey olmaz aksine daha çok bolluk olur. O günden sonra da her Hıdırellezi 45 gün geçe rastgelen ilk perşembe günü kurban kesilir.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, Ali Osman (2009). *Avut Köyü'nde Görgü ve Ayin-i Cem*. Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü Araştırmaları Dergisi, Yıl: 1, Sayı:1, Köln: Önel-Verlag, s.212.
- AKTAŞ, Ali Osman (2009). *Yaşatılabilen Bir Kült Olarak Samsun İli Avut Köyü'nde Hıdırellez Gelenekleri*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Ankara: Sayı 49, Kış / s. 175
- ATALAY, A. Ali. (Mart 2000). 56. "Alevilikte Sultan Nevruz", Cem Dergisi, 99.
- EMİROĞLU, Kudret, AYDIN, Suavi. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- ENGİN, İsmail (2004). *Alevilik*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- FIĞLALI, E. Ruhi (1996). *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*, Konya: Selçuk Yayınları.
- GÜLÇİÇEK, Ali Duran (2004). *Alevilik (Bektaşilik Kızılbaşlık) ve Onlara Yakın İnançlar*. 2. C. Köln: Ethnographia Anatolica Verlag.
- KUZUKIRAN, Ahmet (23.04.1998). *Alevi Dedesi İle Görüşme*. Görüşen: İbrahim Arslanoğlu, Çubuk.
- OYTAN, M.Tevfik (2007). *Bektaşiliğin İçyüzü Dibi - Köşesi - Yüzü ve Astarı*, İstanbul: Demos Yayınları.
- TAN, Nail (2000). *Atatürk ve Türk Halk Kültürü*. Ankara: Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları.
- TEMREN, Belkıs (1998). *Bektaşiliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu*, Ankara: Bektaşî Kültür Derneği Yayınları.
- ULUSOY, A. Celalettin (1986). *Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi - Bektaşî Yolu*, Ankara: Akademi Matbaası.

*Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Halkbilimi Uzmanı.
ali.aktas@gazi.edu.tr